

KLEN DANILO

PRODAJA RAŠPORA VENECIJI (1402. g.)

Prigodom objavljivanja »Fragmenata rašporskog urbara iz prve polovine XV stoljeća' nastojao sam na temelju danas poznatih povijesnih izvora osvijetliti društvene i naročito ekonomske prilike u kojima je živjelo stanovništvo tog dijela istarskog Krasa pri kraju srednjega vijeka. To isto nastavio sam i kod objavljivanja »Rašporskog urbara iz 1395«.² Potaknut prazninama u zbirkama povijesnih izvora koje su do sada objavljene, što me je navelo i na objavljivanje spomenutih dvaju urbarskih spisa, istakao sam³, a to isto učinili su drugi prije i poslije mene, da bi trebalo pristupiti bržem traženju, prikupljanju i objavljivanju, do sada nepoznatih, povijesnih izvora.⁴

Ovom prilikom i na ovom mjestu pokušat ću popuniti jednu takvu prazninu koja se odnosi također na prošlost istarskog Krasa. Na kraju ovog kratkog uvoda objavljujem kupoprodajni ugovor, što su ga 5. rujna 1402. godine sklopili u Veneciji opunomoćenici goričkih grofova Henrika i Ivana Majnarda, gorički kapetan Ivan Rabatta te Pavao i Luka Leoni iz

¹ Danilo Klen, Fragmenti Rašporskog urbara iz prve polovine XV stoljeća, Jadranski zbornik Rijeka—Pula 1960, sv. IV, str. 155—182. (Dalje: Fragmenti Rašporskog urbara).

² Danilo Klen, Rašporski urbar iz 1395, Vjesnik Historijskih arhiva Rijeka i Pazin, Rijeka, sv. XV, 1970, str. 7—37. (Dalje: Rašporski urbar) Prigodom objavljivanja tog urbara učinio sam nemilu grešku. Popis obveza rašporskih sela što ga je sastavio mletački kapetan Pavao Juliano na temelju kazivanja župana rašporskih sela potječe iz 1394. godine, a ne iz 1395, kako sam ja naveo. Isto tako i njegovo pismo datirano sa 18. siječnja 1394, nije datirano godinom »more veneto«, jer je uz dan, mjesec i godinu stavljena i oznaka druge indikcije (secunda Indictione) što nedvojbeno pokazuje da se radi o 1394. godini.

³ Vidi, D. Klen, Rašporski urbar, str. 9, primjedba 5.

⁴ Individualnu akciju oko popunjavanja praznina u objavljenim izvorima za hrvatsku povijest, naročito u koliko se ta odnosi na Istru, mada korisnu trebalo je već odavna zamijeniti skupnom akcijom. O tome je iz Historijskog instituta Jugoslavenske akademije u Zagrebu godine 1971. bila pokrenuta neka akcija zainteresiranih ustanova Hrvatske i Slovenije. No, od prvih razgovora dalje se nije došlo. Pred više godina pokrenuta je slična akcija za dokumente Istre, Slovenskog primorja i Dalmacije s talijanske strane, no, bojim se, sa suviše izraženim iredentističkim težnjama.

Padove sa predstavnicima mletačkog dužda i mletačke općine Petrom Cornaro i Ludovikom Contarini, prokuratorima Sv. Marka te Donatom Morom. Mada vrlo važan taj ugovor nije bio do sada objavljen. Mnogi povjesničari ne znajući za njegovo postojanje vršili su u svojim djelima neumjesna nagađanja o tome kada je Venecija i na koji način stekla Rašpor⁵.

Objavljivanjem Rašporskog urbara iz 1394. godine i fragmenata drugog urbara iz prve polovine XV stoljeća želio sam istaknuti vrijednost tih izvora za upoznavanje ekonomskih i uopće društvenih prilika na istarskom Krasu u to vrijeme — sada — objavljivanjem kupoprodajnog ugovora iz 1402. godine želim podvući važnost Rašpora, tvrđave i njegovog feudalnog područja u međunarodnom strateškom i političkom smislu. Danas, naravno, nije lako razumljiva tadanja vrijednost i važnost Rašpora. Udaljenost od današnjih glavnih prometnih puteva i političkih granica zastrli su koprenom zaborava ruševine nekadašnjeg Rašpora.

Veličinu značenja Rašpora u strateškom i političkom pogledu, od XIV do početka XVI stoljeća, pokazuju zbivanja oko njega koja se ogledaju u brojnim sačuvanim dokumentima. Od tih dokumenata nas zanimaju naročito oni koji pokazuju svojom sadržinom kako je ta tvrđava u vlasništvu i posjedu feudalaca s ove strane Jadrana konačno prešla u ruke Venecije. Važnost Rašpora u to vrijeme uvjetuje i vrijednost dokumenata koji o toj tvrđavi govore. Zbog toga ću nešto opširnije prikazati sadržaj svih onih dokumenata koji se odnose na sticanje, odnosno mijenjanje posjednika Rašpora kao feudalnog burga sve dok nije došao konačno u ruke Venecije.

Posebno ću se još, prije objavljivanja uvodno spomenutog ugovora, osvrnuti na to koji su nam dokumenti bili do sada poznati posredstvom Ljubićevih Listina a koji nisu, iako stoje u neposrednoj vezi s tako važnim događajem kao što je prelaz Rašpora i rašporskog Krasa u ruke Venecije.

I

Rašpor kao tipični feudalni burg sagrađen je da bude ne samo feudalno sjedište osamnaest sela rašporskog Krasa već i tvrđava nad jedinim putem koji preko čičarijskog masiva vodi u srednju Istru. U povijesnim izvorima spominje se najranije polovinom XIII stoljeća.⁶ U to i u kasnije vrijeme Rašpor je goričkim grofovima osiguravao kopneni prilaz njihovim posjedima u srednjoj Istri. No, otkad je Venecija stala graditi svoj dominij na sjeverozapadnom obalnom dijelu Istre, Rašpor je predstavljao stalnu opasnost za tu njenu novu stečevinu. Putem ispod Rašpora, nad kojim Venecija nije imala nikakvog pregleda,

⁵ Vidi, D. Klen, Fragmenti Rašporskog urbara, na str. 160 primjedbu 22.

⁶ H. Pirchegger, Überblick über die territoriale Entwicklung Istriens, Erläuterungen zum historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, I Abteilung, Die Landgerichtskarte, 4 Teil, Kärnten, Krain, Görz und Istrien, Wien, 1914, str. 524.

mogle su vrlo lako i nenadano upadati i povlačiti se neprijateljske snage na mletačke posjede.

Vrijednost Rašpora u strateškom i političkom pogledu postajala je tijekom XIV stoljeća za Veneciju sve veća. Kako su se u tom stoljeću množili ratni sukobi oko mletačkih posjeda u Istri tako je i opasnost od onog nekontroliranog prolaza u srednju Istru postajala sve veća.

Potreba osiguranja morskog puta za svoje lađe uz istočnu obalu Jadrana nagnala je Prejasnu već odavna da započne osvajanje te obale. Polovinom XIII stoljeća Venecija uspijeva natjerati da joj se počnu predavati istarske obalne komune, koje su do tada u borbi sa svojim feudalnim suverenom, akvilejskim patrijarhom, uspjevale postepeno graditi neku svoju gradsku autonomiju. I do tada stajale su te komune u tijesnim trgovačkim vezama sa Venecijom i priznavale joj tzv. vjernost, »fi delitas«, no nesloga među njima i neprekidne borbe nagnale su ih da se predadu jačem zaštitniku kao što je: Poreč 1267, Umag 1269, Novigrad i Sutlovreč 1271, Motovun 1276, Piran 1283. godine. U to vrijeme vjerojatno nije bila ni Veneciji jasna vrijednost prilaza u Istru preko Cićarije. Tek u toku onih bezbrojnih ratnih sukoba u Istri tijekom XIV stoljeća, kada je Venecija konačno svladala otpor tvrdokorno slobodoljubivih komuna Pule i Kopra, kad je stekla Grožnjan god. 1358. i organizirala obrambena vojna područja (tzv. pazenatik) s onu stranu Mirne sa sjedištem u Sutlovreču i s ovu stranu Mirne, sa sjedištem u Grožnjanu, kada se stala nazirati potreba daljnjeg širenja Venecije u Istri — tek je tada Venecija shvatila pravu vrijednost posjedovanja Rašpora.

Do tog vremena su veću vrijednost pridavali Rašporu njegovi gospodari, Gorički grofovi. Njima je cesta pod Rašporom bila zapravo jedini siguran put u Istru, u Pazinsku grofoviju, koja im je pripadala. Međutim, kad ih je neimaština natjerala da Rašpor založe Jurju Krbavskom i njegovoj ženi Elizabeti, oni su ishodili obećanje mletačkog Senata 23. prosinca 1358. g. da Venecija neće prijeći da se ta tvrđava vrati Goričkim grofovima, odnosno da Venecija neće o toj tvrđavi voditi nikakve pregovore s Jurjem Krbavskim sve dok ista ne bude vraćena Goričkim grofovima.⁷

Unatoč takvom utamačenju, kad se je nešto kasnije u 1359. godini Juraj Krbavski ponudio Mlečanima da će im služiti kao najamnik zajedno sa tvrđavom »Rasporgh«, Mlečani 14. siječnja 1359. godine prihvaćaju tu ponudu. Tek kasnije, 4. srpnja iste godine, mletački Senat opozivlje raniji zaključak i zbog razloga koje neće da navodi ne uzima Krbavskog sa Rašporom za najamnika.⁸ Bit će da se Venecija nije htjela ipak zamjeriti goričkima jer se ona upravo tada nalazi u političkoj krizi zbog gubitka Dalmacije.

⁷ Šime, Ljubić, Listine o odnošajih između Južnoga slavenstva i Mletačke republike, knj. IV, Zagreb, 1874, str. 6—7 (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium) JAZU (dalje: Listine).

⁸ N. dj. str. 7—8.

Gorički su vjerojatno kasnije iskupili založeni Rašpor jer se potkraj istog stoljeća nalazi opet u njihovim rukama. Kad je, naime, 1392. godine došlo do diobe između goričkih grofova braće Henrika, Ivana Majnarada i njihove sestre Ane, udate za krčkog kneza Ivana, tada je skrbnik Goričkih u nemogućnosti da gotovinom isplati Ani miraz od 13.000 forinti istoj predao u zalog gospoštije Podgrad i Rašpor na istarskom Krasu. Založene gospoštije predane su Ani pod uvjetom da ne poveća terete podanicima i pod uvjetom da po otkazu i isplati dužnog iznosa obje gospoštije vrati goričkim grofovima.⁹

Prigodom predavanja navedenih posjeda u zalog kneginji Ani nisu bila postavljena slična ograničenja kakva su primili Elizabeta i Juraj Krbavski. Ana je mogla primljena imanja dati u podzalog kome je htjela. Tutor goričkih grofova, biskup Gurka, sigurno je znao za raniji postupak prema Elizabeti. No tada je bilo jasno još nešto drugo. Pazinska grofovija nije, naime, više bila u posjedu goričkih grofova već u posjedu austrijskih nadvojvoda.¹⁰ Zbog toga držanje Podgrada i Rašpora nije imalo za goričke grofove više onu važnost koju i nekad kad su držali Pazinsku grofoviju. S druge strane je interes Venecije za držanje Rašpora postojao sve veći. Slabljenje interesa goričkih feudalaca za Rašpor pomoglo je Veneciji da ga se na relativno lak način domogne.

Jedva je izmakla godina dana otkad su Podgrad i Rašpor došli u ruke kneginje Ane, a ona je već stupila u kontakt sa Mlecima. Da bi došla do gotovog novca ona je od Venecije zatražila zajam nudeći kao zalog spomenuta dva grada, odnosno posjeda. 22. studenog 1393. kneginja Ana u Senju imenuje punomoćnike koji treba da pođu u Veneciju da ishode zajam i dadu zalog.¹¹

Čini se da su ti punomoćnici više dana obijali vrata mletačke Signorie kad to i Senat u svom zaključku od 29. prosinca 1393. godine ističe: »Pošto su ovdje bili već više dana i još su dva poslanika časne gospođe Ane kneginje senjske i njenog sina koji hoće da nam dadu u zalog tvrđavu Rašpor i Podgrad, koje su u njenim rukama, koje tvrđave, a naročito Rašpor, po onome što su naši stari uvijek znali, i prema onome što se i sada vrlo jasno razabire, takva je i na takvom mjestu smještena, da se može nazvati ključem cijele Istre, te će se pomoću nje spasiti i čuvati sva naša mjesta od grabeža i uobičajenih krađa, tako da bi mnogo značilo za nas i za dobro i mirno stanje onih krajeva da držimo u svojim rukama to mjesto...« Nakon takva obrazloženja vijećnici Leonard Dandolo, Petar Mocenigo, Petar Cornario i Benedikt Superantio dolaze pred Senat, koji pristaje da se s punomoćnicima kneginje Ane stupi u pregovore i za iznos od najviše 10.000 dukata dobije u zalog pomenute dvije tvrđave ili samo Rašpor.¹²

⁹ Archivio di stato Venezia, Commemorialium liber VIII, 172. (dalje: Commemorialium).

¹⁰ B. Benussi, *L'Istria nei suoi due millenni di storia*, Trst 1924, str. 132 i sl.

¹¹ Commemorialium liber VIII, 171 t.

¹² Ljubić, *Listine knj. IV*, str. 320. Senato Misti XLIII, 143.

Do sporazuma je došlo dosta brzo. Već 5. siječnja 1394. godine sastavljen je u Veneciji ugovor. Po tom ugovoru kneginja Ana dobiva zajam od 10.000 dukata za svoje i sinovljevo uzdržavanje te za iskup nekih njenih stvari i dragulja što ih je založio njezin pok. muž, knez Ivan. Četiri hiljade dukata isplaćuje se odmah u Veneciji za iskup pomenutih dragulja, čim dođe obavijest o predaji Rašpora. Ostalih šest hiljada isplatit će se u Senju najdulje za mjesec dana. Venecija je preuzela obvezu da Rašpor vrati na zahtjev kneginje Ane i njenih zakonitih nasljednika, a ukoliko njih ne bude na zahtjev njene braće Henrika i Ivana Majnarda i njihovih zakonitih nasljednika, pošto bude Veneciji isplaćeno 10.000 dukata. Tvrđave su bile založene zajedno s feudalnim područjem koje im je pripadalo, svim prihodima, pripadnostima i pravima.¹³

Već 18. siječnja 1394. godine, dakle usred zime, javlja se iz Istre Pavao Giuliano, kapetan pazenatika Sutlovreča, poslan da preuzme Rašpor i da popiše sve prihode od podavanja na koje su obvezani rašporski seljaci. Giuliano javlja da nije našao nikakav popis tih obveza ili urbar. Zbog toga je savzao sve seoske župane rašporskog Krasa i popisao prema njihovom kazivanju — uz prethodnu njihovu zakletvu — obveze i prava svih osamnaest sela i jednog zaselka.¹⁴ Dva dana iza toga u Veneciji dužd i Signoria potvrđuju da su preuzeli Rašpor, a punomoćnici kneginje Ane potvrđuju primitak 4.000 dukata.¹⁵

Signoria je ipak htjela da iz sigurnog vrela dozna kakva je prava nad Rašporom imala u stvari kneginja Ana. Na traženje mletačkog dužda Ivan, biskup u Gurku, tutor malodobnih goričkih grofova, obavještava pismom od 6. veljače 1394. g. da je Rašpor i Podgrad bio založen kneginji Ani te da je njemu drago da će Venecija držati Rašpor kao podzalog i čuvati ga na čast goričkih grofova.¹⁶ Ispravom načinjenom 1. ožujka 1394. u Novome, u Vinodolu, kneginja Ana potvrđuje da je od Bernarda Negra, predstavnika mletačke općine, primila 6.000 dukata čime je izvršena obveza Venecije prema ugovoru od 5. siječnja iste godine.¹⁷

U travnju 1395. godine kneginja Ana je iznenada zatražila od Venecije da joj vrati Rašpor vraćajući istovremeno po poslanicima uzajmljeni joj novac. To je izazvalo ogromno iznenađenje kod Signorie što je i razumljivo kad se zna da je za uređenje Rašpora i kao tvrđave i kao sjedišta kapetana cijelog istarskog pazenatika utrošila znatne svote novaca.¹⁸ Tajnim zaključkom mletačkog Vijeća umoljenih, od 5. travnja 1395. g., odlučeno je odgovoriti poslanicima kneginje, da ih je svojim postupkom iznenadila pa kako je prilikom dobivanja Rašpora istarski pazenatik koncentriran u toj tvrđavi a ukinuta su ranija sjedišta u Sutlovreču i Grožnjanu, to mole kneginju da odredi razuman rok za vra-

¹³ Commemorialium liber VIII, 172. Vidi, S. Ljubić, Listine knj. IV str. 320—323.

¹⁴ Commemorialium liber VIII, 174.

¹⁵ Commemorialium liber VIII, 172 i 173.

¹⁶ Commemorialium liber VIII, 177 t.

¹⁷ Commemorialium liber VIII, 173 t.

¹⁸ D. Klen, Fragmenti rašporskog urbara, str. 161.

ćanje Rašpora. U tom bi roku Venecija ponovo uredila pazeatitk, a mje-
sto Rašpora sagradila odgovarajuću tvrđavu za zaštitu svojih posjeda.
Ukoliko poslanici kneginje Ane ne bi htjeli da o tome raspravljaju ili ne
bi imali za to ovlaštenje, neka ih se otputi time da će Venecija poslati
kneginji poslanike da se o Rašporu dogovore. Vijeće umoljenih je isto-
vremeno dalo uputu da treba nastojati na svaki način zadržati Rašpor.
O tome treba obavijestiti kapetana Rašpora da tvrđavu dobro čuva te da
on i kapetan-podeštāt Kopra razmotre gdje bi Venecija mogla sagraditi
utvrdu koja bi branila njene posjede u Istri i koliko bi to stajalo.¹⁹

Nije posve jasno što je nagnalo kneginju Anu da zatraži vraćanje
Rašpora i tko joj je dao odmah potreban novac koga je uvijek bilo
premalom kod krčkih knezova za vraćanje duga Mlečanima. D. Gruber,
ne obrazlažući, navodi kratko da . . . »Istarsko-austrijskim vladarima nije
bilo pravo, da je u mletačke ruke došla ona važna kula Rašpor, pa su
zato valjda potakli kneginju Anu . . . «²⁰ Možda je doista tako jer su godi-
ne 1395. sve austrijske zemlje bile ujedinjene, za kratko vrijeme, u ruka-
ma vojvode Albrehta III, a potom su Habsburžani između sebe podijelili
feudalna imanja. Nutarnjo-austrijske zemlje (Štajersku, Kranjsku, Ko-
rškku, s raznim dodacima) dobio je Viljem, koji je od 1395. godine
imao mnogo okapanja s bratićem Albrehtom i s obranom od Turaka.²¹
Moguće da je upravo Albreht naveo Anu na taj postupak. Kneginja Ana
ne ustraje, naime, dugo kod svojeg traženja vraćanja Rašpora jer je već
iste te godine 1395. Albreht umro.

Postupajući prema svom zaključku od 5. travnja 1395. Vijeće umo-
ljenih donosi 6. svibnja iste godine zaključak da se napiše pismo liječ-
niku Henriku de Boldemandis, koji je bio otputovao do kneginje Ane
prema ranijem zaključku. Vijeće mu preporučuje da bude pažljiv i da
nastoji svakako od kneginje Ane dobiti Rašpor na što dulje vrijeme, a
najmanje do konca trajanja roka službe tadašnjeg rašporskog kapetana.
Da je Venecija voljna dati sve prihode od rašporskog imanja od dana
kad je kneginja Ana dala polog u novcu za vraćanje Rašpora, izuzev onih
prihoda koji pripadaju mletačkom rektoru u Rašporu i izuzev rabota za
održavanje rašporske tvrđave.²²

Boldemandis je uspješno završio pregovore što ih je vodio sa krč-
kim podknezom Markom i hreljinskim sucem Dujmom u pogledu Ra-
špora. Mlečani će zadržati Rašpor kroz daljnje tri godine kao zalag za
ostatak duga od 4.000 dukata, jer je kneginja Ana već ranije bila polo-
žila na ime vraćanja zajma 6.000 dukata kod mletačkih prokuratora.
Kneginja će dobivati sve prihode od rašporskih sela izuzev rabota za
održavanje tvrđave i uobičajenih darova kapetanu Rašpora. Uglavljeno

¹⁹ *Secreta Consilii Rogatorum* 110. S. Ljubić, *Listine knj. IV*, str. 343.

²⁰ D. Gruber, *Povijest Istre*, Zagreb 1924, str. 191.

²¹ J. Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celovec 1902, str. 246.

²² *Secreta Consilii Rogatorum* R. 114. S. Ljubić, *Listine knj. IV*, str. 344—345.

je također pravo goričkih grofova da mogu kad zažele izvršiti otkup Rašpora isplativši dug Veneciji i ostatak obveze prema kneginji Ani. Da bi se sklopio i formalni ugovor takvog sadržaja kneginja Ana je poslala u Veneciju svojeg punomoćnika. Dana 27. svibnja 1395. Vijeće umoljenih donosi zaključak kojim prihvaća navedene uvjete i odobrava sastav formalnog ugovora s takvim sadržajem.²³ 29. svibnja sklopljen je takav formalni ugovor u dvorani Velikog vijeća u Veneciji.²⁴

Još prije isteka tih triju godina događaji potiču Veneciju da o Rašporu donese neke nove tajne zaključke u Vijeću umoljenih 5. prosinca 1396. godine. Rašporski kapetan javio je, naime, u Veneciju da mu je kapetan Latisane, podanik goričkih grofova, rekao da bi Gorički rado ustupili Veneciji Rašpor u zalag na dulje vrijeme. Pretresajući o tome u tajnoj sjednici Vijeće umoljenih zaključuje: »... Cijeneći veliku dobit i korist koju imaju naša istarska mjesta od te tvrđave rašporske, jer otkad ju posjedujemo naše zemlje u Istri nisu bile oštećene ni za jedan obol, neka u naše ime nastoji dobiti to mjesto, jer se drugdje ne može sagraditi tvrđava koja bi bila tako korisna i prikladna, a za koju se ne bi potrošio takav ili još veći novac od onog koji se misli dati goričkim grofovima ili kneginji...« Neka stoga kapetan Rašpora pregovara sa kapetanom Latisane. Venecija je voljna izdati do 15.000 dukata za Rašpor bez Podgrada, koji ne želi, ali da predaja bude na rok duži od osam godina s time da se Veneciji kasnije vrate troškovi popravljivanja tvrđave.

Istog dana, 5. prosinca 1396. godine, Vijeće umoljenih je zaključilo da se kneginji Ani pošalje sposoban vjesnik koji će dati odgovor na njeno pismo kojim je tražila pomoć Venecije za obranu svoji zemalja. Neka ona dobro brani svoja mjesta, no Signoria joj ne može pružiti pomoć jer je zauzeta obranom od Turaka. Venecija će joj vratiti onih 6.000 dukata što ih je položila na ime povratka dijela zajma, pod uvjetom da se sporazumi u pogledu daljnjeg trajanja zaloga Rašpora.²⁵

Žaloso ekonomsko stanje krčkih knezova očituje se i u pismu što su ga kneginja Ana i njen sin, knez Nikola, poslali duždu 5. siječnja 1397. g. Oni pišu duždu da će kralj uskoro stići u primorske krajeve a kneginja Ana ga ne može dostojno dočekati jer je svu srebrninu založila u Veneciji za 1.200 zlatnika. Zato oboje mole mletačku općinu da im dade zajam od 3.000 dukata uz osiguranje založnim pravom na Podgradu, koji je kneginji Ani bio založen od njene braće upravo za tu svotu.²⁶ Vjerojatno na to pismo dužd nije ni odgovorio.

Rašpor je za to vrijeme, založen u mletačkim rukama, služio kao čvrst bedem obrane mletačkih posjeda u Istri. Rašporski kapetani upuštali su se i u sporazume s okolnim feudalcima da bi što više osigurali miran posjed Rašpora. Tako su 18. travnja 1398. godine rašporski kapetan Marino Storlato i Petar Arimondo, koparski kapetan, dobili obećanje

²³ *Secreta Consilii Rogatorum* R. 114. S. Ljubić, *Listine knj. IV*, Str. 348.

²⁴ *Commemorialium liber IX*, 4 t.

²⁵ *Secreta Consilii Rogatorum* R. 133. S. Ljubić, *Listine knj. IV*, str. 391—393.

²⁶ *Commemorialium liber IX*, 29 t. S. Ljubić, *Listine knj. IV*, str. 396.

od Konrada od Jame i Ivana Trachenbergera da će održavati prijateljske veze s Mlecima, Koprom i Rašporom te da neće napadati mletačke podanike ni pomenute gradove.²⁷

Krajem lipnja 1398. godine isticao je trogodišnji rok na koji je kneginja Ana bila založila Rašpor Mlečanima. Kneginja se nalazila u još nepovoljnijim financijskim prilikama nego 1395. godine. Ne samo da nije mogla iskupiti založni dug od 4.000 dukata, već je na založeni Rašpor zatražila daljnji zajam. 18. studenog 1398. g. kneginja ovlašćuje krčkog podkneza Marka pred notarom i pisarom senjske općine Nikolom te pred svjedocima, da pođe u Veneciju i pregovara s mletačkom Signorijom o povećanju zajma na založeni Rašpor.²⁸

Iste godine, 14. prosinca, u Veneciji pred Signorijom dolazi do sklapanja novog ugovora. Poništavaju se raniji ugovori od 5. siječnja 1394. g. i od 29. svibnja 1395, što su ih sklopili kneginj Ana i Venecija. Novim ugovorom utvrđuje se da Venecija daje kneginji pored ranije danih 4.000 dukata još daljnjih 7.500 dukata u zajam. Kneginja ustupa Veneciji u zalog Rašpor sa svim pravima i predaje ga kapetanu pazenatika Franji Malipieru, pod istim uvjetima pod kojim ga je ona primila od svoje braće. Venecija će držati rašporsku tvrđavu i feud do potpune isplate zajma a kneginja obećaje da neće do kraja svog života tražiti da joj se Rašpor vrati, no ne dirajući time u prava njene braće, goričkih grofova.²⁹

Kneginja Ana nije doista više zadavala neprilika Mlečanima u pogledu držanja Rašpora s pripadnostima. Čini se po svemu da je ona u prvoj polovini 1402. godine već mrtva. U to vrijeme, naime, njena braća Henrik i Ivan Majnard, gorički i tirolski grofovi, pokreću prodaju Rašpora Mlečanima. U tu svrhu oni imenuju 4. lipnja 1402. godine svojim opunomoćenicima goričkog kapetana Ivana Rabattu te Luku i Pavla Leoni iz Padove.³⁰

Čim je mletački Senat bio obaviješten o dolasku punomoćnika goričkih grofova Ivana Rabatte i o svrsi njegovog dolaska, senat donosi 6. srpnja 1402. g. zaključak kojim odobrava vođenje pregovora o kupnji Rašpora s opunomoćenicima goričkih grofova, time da kupovina ne može iznositi više od 20.000 dukata, računajući u to i iznos ranije uzajmljen kneginji Ani. Obrazlažući svoju odluku Senat i ovom zgodom ne propušta da istakne da je u mletačkom dijelu Istre zavladao mir otkad Venecija drži u svojim rukama Rašpor.³¹

Pregovori su, čini se, odmah započeli. No, kako su za sklapanje ugovora nedostajali neki dokumenti, Senat odlučuje predobiti Rabattu da stvar ubrza pa 13. srpnja 1402. zaključuje da se Rabatti dade dar od 100 dukata vrijednosti, jer je Rabatta »... gotovo svemoćan kod svojih gospodara...«³² Po svemu sudeći nedostajao je dokument o uređenju

²⁷ *Commemorialium liber IX, 43.*

²⁸ *Commemorialium liber IX, 87 t.*

²⁹ *Commemorialium liber IX, 86 t.*

³⁰ *Commemorialium liber IX, 133 t.*

³¹ *Senato Misti XLVI, 34. Vidi, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, vol. V. Poreč 1889, str. 301.*

³² *Senato Misti XLVI, 34 t. Vidi, n. dj.*

duga što su ga imali Gorički prema svojoj pok. sestri Ani, a sada njenim nasljednicima. Potaknut vjerojatno od Rabatte krčki knez Nikola, nasljednik kneginje Ane, 20. kolovoza 1402. imenuje kod pregovora, koji će se voditi o Rašporu, svojim opunomoćenikom krčkog kneza Frizona.³³

Čim je stigao u Veneciju i zastupnik krčkog kneza Nikole pregovori su nastavljeni te odmah i okončani. Već 5. rujna 1402. godine sklopljen je u Veneciji ugovor po kojemu opunomoćenici goričkih grofova prodaju predstavnicima Venecije Rašpor sa pripadajućim mu područjem, sa svim pravima i pripadnostima za 20.000 zlatnih dukata. Od tog iznosa isplaćeno je prodavaocu 8.500 dukata, dok je iznos od 11.500 dukata zadržao kupac na ime potraživanja prema nasljednicima kneginje Ane. U istom ugovoru zastupnik krčkog kneza Nikole potvrđuje da je podmireno potraživanje njegove pok. majke kneginje Ane od 13.000 dukata prema goričkim grofovima i da nema nikakvog više prava na držanje Rašpora u zalogu. Venecija sa svoje strane potvrđuje da ne potražuje ništa više na ime duga od nasljednika kneginje Ane. Opunomoćenik kneza Nikole obećaje da će knez krčki ishoditi od svoje sestre Margerite da naknadno odobri ovaj ugovor. Mlečani se u ugovoru osiguravaju svim mogućim klauzulama da im posjed Rašpora neće biti ometan ili oduzet. Zastupnik goričkih grofova I. Rabatta mora u ugovoru preuzeti jamstvo da će gorički grofovi naknadno svojom posebnom ispravom potvrditi i ratificirati ovaj ugovor.³⁴

Posebnom ispravom potvrdio je krčki podknez Frizon još istoga dana da je od zastupnika goričkih grofova Ivana Rabatte i Pavla Leonea primio 1.500 dukata za konačno i potpuno podmirenje potraživanja od 13.000 dukata za koje je bio kneginji Ani založen Rašpor.³⁵

Koliko je Venecija držala do sticanja Rašpora pokazuju sve one mjere što ih je poduzela da taj ugovor bude ne samo što pravilnije i potpunije sastavljen već i ostale mjere da taj akt prenosa bude izvršen što svečanije. To pokazuju i ostali spisi koji su o tome sačuvani. Već idućeg dana po sklapanju ugovora o kupnji Rašpora dužd piše posebno pismo rašporskom kapetanu ovlašćujući ga da od goričkog kapetana, opunomoćenika goričkih grofova, preuzme efektivni posjed rašporske tvrđave i područja. Dužd mu šalje u tu svrhu svog notara Bernarda Argoiosi. Ujedno naređuje kapetanu da primopredaju izvrši na najsvečaniji način.³⁶

Već 16. rujna 1402. g. iz Rašpora odgovara duždu rašporski kapetan i izvještava da se je tog dana sastao s goričkim kapetanom jer se tom kapetanu žuri u Njemačku, da su sazvali u tu svrhu seoske župane, kojih se skupilo oko 80, te da je sa svim mogućim obredima izvršena predaja Rašpora.³⁷ Uz pismo upućeno duždu bio je priložen zapisnik o izvr-

³³ Commemorialium liber IX, 134 t.

³⁴ Commemorialium liber IX, 131 t. Vj. Klaić nije znao za ime sestre kneza Nikole krčkog. Vidi, Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani, knj. I, 1901, str. 192.

³⁵ Commemorialium liber IX, 134.

³⁶ Commemorialium liber IX, 136.

³⁷ Na istom mjestu.

šenoj primopredaji između goričkog kapetana i Leonarda Donato, rašporskog kapetana.³⁸

Na taj je način bila okončana sudbina Rašpora, odnosno njegovog posjeda, za vrlo dugo vrijeme. Njegova strateška vrijednost za mletačke posjede u Istri nije se bitno umanjila ni onda kada je 1421. godine Buzet došao pod vlast Venecije. Njegova važnost za nadzor nad cestom koja je vodila u srednju Istru ostala je i nadalje. Na početku XV stoljeća bio je Rašpor oštećen u ratovima ali je uvijek iznova osposobljavan za vršenje svoje funkcije.³⁹ Tek na početku XVI stoljeća, kad je u toku ratova Venecije s Cambraiskom ligom ta tvrđava bila nekoliko puta rušena i ponovno građena, tek je tada Venecija odlučila da ju konačno napusti.⁴⁰ Godine 1511. Venecija je prenijela sjedište rašporske kapetanije u Buzet. Zadržavši naziv rašporskog kapetana taj je funkcioner i dalje ostao zapovjednik istarskog pazenatika ali je od tada dalje i podeštat grada Buzeta.⁴¹

II

Prikazani pregled događaja vezanih za promjene posjednika i vlasnika Rašpora pokazuju kakav je i koliki bio značaj držanja Rašpora od XIV do XVI stoljeća.

Sime Ljubić je u »Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike«, točnije u IV knjigu tih Listina, uvrstio devet različitih dokumenata koji se odnose na Rašpor u XIV stoljeću, to su:

1) Zaključak mletačkog senata od 23. prosinca 1358. g; Senato Misti XXVIII, 83; Listine knj. IV, str. 6—7;

2) Zaključak mletačkog senata od 14. siječnja 1359. i 4. srpnja iste godine; Senato Misti XXVIII, 85; Listine knj. IV, str. 7—8;

3) Zaključak mletačkog senata od 29. prosinca 1393. g; Senato Misti XLII, 143; Listine knj. IV, str. 230;

4) Ugovor sklopljen u Veneciji 5. siječnja 1394. g; *Commemorialium liber VIII*, 172; Listine knj. IV, str. 320—323;

5) Zaključak Vijeća umoljenih od 5. travnja 1395; *Secreta Consilii Rogatorum R. 110*; Listine knj. IV, str. 343—344;

6) Zaključak Vijeća umoljenih od 6. svibnja 1395; *Secreta Consilii Rogatorum R. 114*; Listine knj. IV, str. 344—345;

7) Zaključak Vijeća umoljenih od 27. svibnja 1395. g; *Secreta Consilii Rogatorum R. 114*; Listine knj. IV str. 348;

8) Zaključak Vijeća umoljenih od 4. prosinca 1396. g; *Secreta Consilii Rogatorum R. 133*; Listine knj. IV str. 391—393;

9) Pismo kneginje Ane od 5. siječnja 1397. g; *Commemorialium liber IX*, 29 t; Listine knj. IV, str. 396.

³⁸ *Commemorialium liber IX*, 136 t. Na navedenom mjestu zapisnik je prepisan samo djelomično.

³⁹ D. Klen, *Fragmenti Rašporskog urbara*, str. 161.

⁴⁰ N. dj., str. 162.

⁴¹ B. Benussi, n. dj., str. 277.

Međutim u Ljubićevim je Listinama pitanje pripadnosti Rašpora samo načeto ali nije dovedeno do kraja. U Listinama ne nalazimo dokumente koji dovode Veneciju u konačno vlasništvo Rašpora ma da se ti dokumenti nalaze u istim zbirka listina u mletačkom Državnom arhivu iz kojih su bile izvađene i listine objavljene po Ljubiću.⁴² To su:

1) Pismo Ivana, biskupa Gurka, tutora Henrika i Ivana Mejnarda goričkih grofova upućeno Signoriji od 1. svibnja 1392. g; *Commemorialium*, liber VIII, 172;⁴³

2) Punomoć kneginje Ane od 22. studenog 1393. g. u Senju; *Commemorialium*, liber VIII, 171 t;

3) Pismo Pavla Giuliana od 18. siječnja 1394. i popis obveza seljaka rašporskih sela (urbar); *Commemorialium*, liber VIII, 174—177;

4) Potvrda dužda i mletačke Signorie o preuzimanju Rašpora u залог 20. siječnja 1394. g; *Commemorialium*, liber VIII, 172 t;

5) Priznanica punomoćnika kneginje Ane na 4.000 dukata od 20. siječnja 1394. g; *Commemorialium*, liber VIII, 173;

6) Pismo od 6. veljače 1394. g. Ivana, biskupa od Gurka mletačkom duždu; *Commemorialium* liber VIII, 177 t;

7) Potvrda kneginje Ane na primljenih 6.000 dukata izdana u Novom 1. ožujka 1394; *Commemorialium* liber VIII, 173 t;

8) Sporazum kneginje Ane i mletačke Signorie od 29. svibnja 1395. g. u Veneciji; *Commemorialium* liber IX, 4 t;

9) Kneginja imenuje svojim punomoćnikom krčkog podkneza Marka, dne 18. studenog 1398. g. u Senju; *Commemorialium* liber IX, 87 t;

10) Kneginja Ana ponovno zalaže Rašpor Veneciji, ugovor sklopljen u Veneciji 14. prosinca 1398. g; *Commemorialium* liber IX, 86 t;

11) Gorički grofovi Henrik i Ivan Menhard imenuju svojim punomoćnicima Ivana Rabattu, goričkog kapetana, te Pavla i Luku Leoni iz Padove za pregovore o prodaji Rašpora Veneciji, u Linzu 4. lipnja 1402; *Commemorialium* liber IX, 133 t;

12) Zaključak mletačkog senata od 6. srpnja 1402. g; Senato misti XLVI, 34;⁴⁴

13) Zaključak mletačkog senata od 13. srpnja 1402. g; Senato misti XLVI, 34 t;⁴⁵

14) Nikola, knez krčki i modruški, kao sin i nasljednik kneginje Ane, imenuje svojim punomoćnikom podkneza Frizona kod sklapanja ugovora o prodaji Rašpora, 20. kolovoz 1402. g; *Commemorialium* liber IX, 134 t;

⁴² Regeste registara mletačkog Državnog arhiva poznatih pod imenom »Libri Commemoriali« objavio je R. PREDELLI u osam svezaka u »Monumenti storici pubblicati dalla R. Deputazione veneta di storia patria« pod nazivom »I libri Commemoriali della Repubblica di Venezia, Regesti«, u Veneciji, počev od 1876. do 1914. godine.

⁴³ Vidi, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, vol. V, Poreč 1889, str. 301.

⁴⁴ N. dj., na istom mjestu.

15) Ugovor o kupoprodaji Rašpora sklopljen u Veneciji 5. rujna 1402. g. između punomoćnika goričkih grofova kao prodavca i zastupnika Vencije kao kupca; *Commemorialium liber IX*, 131 t;

16) Potvrda o podmirenju duga od strane goričkih grofova, izdana po punomoćniku krčkog kneza u Veneciji 5. rujna 1402. g; *Commemorialium liber IX*, 134;

17) Pismo dužda rašporskom kapetanu, Venecija 6. rujna 1402. g; *Commemorialium liber IX*, 134;

18) Rašporski kapetan odgovara duždu, Rašpor 16. rujna 1402. g; *Commemorialium liber IX*, 136;

19) Zapisnik o primopredaji Rašpora, Rašpor 16. rujna 1402. g; *Commemorialium liber IX*, 136 t.

Naravno, nisu svi ovi dokumenti koje Ljubić nije objavio u svojim Listinama jednake vrijednosti. Međutim nema sumnje da su neki od njih, kao na primjer oni navedeni gore pod 3), 8), 11), 12), 15), 17), 18) i 19), takvog sadržaja da je bez njihovog poznavanja nemoguće cjelovito i istinito objasniti sudbinu rašporskog Krasa i razumjeti odnose Venecije s goričkim grofovima te njenu politiku sticanja Istre.

IV

Tekst ugovora o kupoprodaji Rašpora od 5. rujna 1402. godine nije nam poznat u izvornom otpravku notara. Sačuvao se prepisan u IX knjizi »*Libri Commemorialium*«, list 131 to — 133 to, koji su pohranjeni u Državnom arhivu u Veneciji, pa ga prema tom izvoru ovdje objavljujemo.

Objavljivanje se vrši bez diranja u ortografiju i stilistiku pisara pomenute zbirke. Isto tako nije bitno dirana ni interpunkcija. Razriješena su jedino skraćivanja riječi, a radi eventualnog upoređivanja sa izvornikom odvajana je redak od retka, prema predlošku, okomitom crtom. Uz tekst dana je samo izuzetno neka kritička bilješka.

Tekst ugovora:

(List: 131 to:)

In Christi nomine amen. Anno nativitatis eiusdem Millesimo quadringentesimo secundo, Indictione decima, die quinto mensis septembris. / Constat patentibus literis olim reuerendissimi in Cristo patris et domini, Johannis dei gratia episcopi gurgensi et litteris olim magnifici domini Johannis Comitum Vegle, Modruzie et cetera ac olim magnifice domine Ane consortis sue scriptis in millesimotrecentesimononagesimosecundo in die sanctorum Filipi et Jacobi apostolorum et bullatis bullis cuilibet eorum pendentibus a notariis / infrascriptis visis et lectis. Et prefatus olim dominus episcopus gurgensis commissarius magnificorum dominorum comitum / Henrici et Johannis Meinardi de Goricia. Et ipsi domini comites Henricus et Johannes Meynardus dederunt tunc / et consignauerunt praelibate domine Ane comitisse sorori dictorum dominorum comituum de Goricia castrum Raspurch situm super / chersis pro pignore et securitate ducatorum XIII milliarum auri dicte dominae Anne adjudicatorum et spectantium de dominio Goricie. / Patet etiam per

publicum Instrumentum rogatum et scriptum in Millesimotrecentesimo-nonagesimoctauo Indictione sexta die / quartodecimo mensis decembris manu sapientis et circumspecti viri ser Tranquilli de Vincencijs Imperiali auctoritate / notarij a nobis Notarijs visum et lectum suprascriptam olim Magnificam dominam Annam comitissam matrem infrascripti / domini Comitis Nicolai Vegle Modruxie et caetera et sororem dictorum dominorum comitum de Goricia dedisse et cōsignasse / in fortia et potestate Serenissimi domini ducis et ducatus Veneciarum dictum castrum Raspurch pro pignore et nomine pignoris / ducatorum undecimilliumquingentorum auri mutuatorum dicte domine Ane comitisse per suprascriptum Inclitum dominum ducem et dominium / Veneciarum. Constat etiam per litteras patentes magnifici domini comitis Nicolai Vegle, Modruxie et caetera suprascripti et per publicum / Instrumentum finis et remissionis facte per procuratorem dicti domini Nicolaj comitis procuratorem dictorum dominorum comitum de quo Nos / Notarij infrascripti fuimus hodie rogati ipsum dominem comitem Nicolaum filium et heredem dicte domine comitisse / Ane comitisse (!) habuisse et recepisse a dictis dominis comitibus de Goricia ducatos XIII milia pro quibus dictum castrum erat / obligatum dicte domine Ane comitisse, et liberasse et absoluisse ab obligatione ducatorum XIII milium predictorum dictos dominos / comites de goricia et dictum castrum Raspurch quas quidem litteras Nos infrascripti Notarij vidimus et legimus / bullatas sigillo dicti domini Nicolaj comitis propter que suprascripta et alias quam plures rationes et causas et presertim quia ante= / cessores dictorum magnificorum dominorum comitum de Goricia a tempore cui non existit memoria tenuerunt et possiderunt / dictum castrum patet clare et euidenter quod dictum castrum Raspurch est et spectat pleno jure proprietatis et / domini prelibatis dominis comitibus de Goricia. — Cum quidem magnifici domini Henricus et Johannes Maynardi comites / goricie et tirolis ac acquilegiensis tridentine et brixienis ecclesiarum aduocatores tamquam veri domini dicti castri Raspurch / volentes certis rationabilibus et ydoneis causis dictum castrum vendere libere et expedite cum omnibus suis / juribus dominijs et pertinentijs ac omnibus alijs in hoc instrumento inferius descriptis constituerunt suos procuratores, actores / factores et nuntios speciales egregios et spectabiles viros Johannem de Rabata capitaneum Goricie et Paulum / de Leone honorabilem ciuem paduanum ad faciendum Infrascriptam venditionem traditionem et alienationem et alia / infrascripta Vt patet publico Instrumento procurationis scripto et roborato per Hainricum filium quondam Hainrici dicti Stulae de gaycan / habitantem Luinzz Imperiali auctoritate notarium in suprascriptis millesimo et Indictione die uero quarta mensis junij a nobis / Notarijs infrascriptis viso et lecto. Ed propterea predicti Egregij viri Johannis de Rabatta et Paulus de Leone⁴⁵ procu= / ratorio nomine dictorum magnificorum dominorum

⁴⁵ U punomoći što su je izdali u Lincu Henrik i Ivan Majnard, gorički grofovi, kao punomoćnici navedeni su pored Ivana Rabatte, goričkog kapetana, i Pavao i Luka Leoni iz Padove. Međutim se ovdje, u ugovoru, kao punomoćnici navode samo I. Rabatta i Pavao Leone.

comitum de Goricia habentes sufficiens mandatum ad infrascripta omnia / et alia faciendum et jnterogati a Nobis notarijs si dictus dominus comes Johannes Meynardus habebat curatorem Respondentes quod non, Jure directi domini et plene proprietatis dederunt vendiderunt et tradiderunt cesserunt et trastulerunt / ac dant vendunt et tradunt cedunt et transferunt imperpetuum (!) egregijs spectabilibus viris dominis petro cor = / nario Ludovico Lauredano procuratoribus sancti Marci et Donato Mauro, nobilibus ciuibus Venetiarum sindicis et / procuratoribus illustris et excelsi domini domini Michaelis Steno dei gratia jncliti Venetiarum ducis et comunis venetiarum ut constat / publico documento sindicatus et procurationis scripto et publicato per Johachum notarium infrascriptum publicum / Jmperiali auctoritate notarium et ducatus Venetiarum scribam in Millesimoquadringsimosecundo Jndictione decima die tercio / mensis septembris etiam a me notario Bernardo infrascripto viso et lecto habentibus ad hoc plenum et sufficientem mandatum ac nomine et vice dicti domini ducis et comunis venetiarum ementibus et recipientibus dictum castrum vocatum / Raspurch situm in partibus charsorum cum omnibus fortalicijs turribus currijs Juribus et jurisdictionibus / ac pertinentijs ad ipsum castrum spectantibus et pertinentibus ac cum omnibus et singulis villis agris, aruis / siluis, nemoribus, montibus, calibus, vallibus, planiciis, paludibus aridis et aquosis, vilanis, vassalis, Jtem / cum omnibus juribus piscandi, venandi, aucupandi, publicisque fluminum usibus necnon riparum usibus et / proprietatibus, stratis, vijs, calibus, et personalibus hospitijs Ensenijs, redditibus, censibus et angarijs et / per Angarijs tercijs et sententijs publicis et priuatis angarijs et per angarijs realibus et personalibus / hospicijs Ensenijs redditibus censibus et prestationibus omagijs pensionibus et redditibus siue in / pecunia siue in alijs quibucumque rebus. Jtem cum juribus pascendi calcis coquende arene fodiende / (List 132 r. :) auriendi, deriuandi, deducendi aquas ubicumque libuerit, instituendi fodinas, querendi venas auri, heris, sulfuris / feri aquarum et ceterorum omnium. Jnsuper cum juribus et jurisdictionibus ciuilibus et criminalibus, contentenciosis et / voluntarijs ac cum mero et mixto Jmperio et gladii potestate, animaduertendum in facionorosos homines colpetosos mixtas modicas obedientias et sequentias cum armis et sine armis. Jtem cum omnibus juribus et actio= / nibus realibus et personalibus vtilibus et directis mixtis ypothecarijs tacitis et expressis et praesertim nomine / et occaxione predictorum bonorum et rerum venditorum, etiam post venditionem competitoris emptoribus prefatis necnon / cum his que ante venditionem ipsis venditoribus competere ceperant ut legis aquilie damni infecti aque pluue / arcendi et quod ui aut clam et tam ceteris alijs, que uel quas dicti venditores habebant, uel habere poterant in / dictis et nomine dictarum rerum venditarum, contra personas habitantes in castro predicto et pertinentijs eius et ipsarum / heredes et ipsorum bonis et contra quascunque alias et contra omnium vniuersitatem et collegium constituentes / ipsi procuratores dictorum magnificorum dominorum comitum Goricie venditores predicti prefatos syndicos et pro-

curatores / dicti domini ducis et comunis venetiarum emptores nomine et vice eorum stipulanti et recipienti procuratores ut in rem suam / propriam et ponentes eos in locum suum ita quod amodo in antea possint et valeant actionibus vtilibus et directis / atque realibus vti suo nomine agere consequi et se tueri et omnia alia et singula facere et exercere, que ante / huiusmodi cessionem prefati domini comites venditores facere potuissent. Quas quidem res corporales et incorpo= / rales, et bona predicta vendita ut supra dicitur dictis procuratoribus et sindicis recipientibus nomine et vice prelibati / domini ducis et comunis venetiarum dederunt, vendiderunt cesserunt et concesserunt vt superius dictum est ita et taliter, quod / ipse dominus dux et comune venetiarum decetero et imperpetuum ea et quodlibet eorum teneant et possideant et quasi (!) / et etiam eis vtantur et eorum nomine agant et faciant sicut veri domini proprietarij et possessores cum / omnibus et singulis que continentur intra terminos et confines castri predicti et cum omnibus et singulis / que intra uel extra edificia supradicta seu in dictis bonis venditis cesa et arrepta forent, et ex agris / et aliunde detracta reperirentur et ibidem stare et remanere deberent, et cum omnibus et singulis / que predictis bonis et rebus venditis de iure coherent uel coherere debent et quorum debet ad emp= / torem comodum pertinere. Et hec nominatim pro pretio et nomine pretij inter ipsos venditores et emptores / dictis nominibus de concordio conuenti et stabiliti atque firmati ducatorum Vigintimillium boni auri et iusti / ponderis. Quam quidem quantitatem pecunie predicti sindici et procuratores dicti domini ducis et comunis venetiarum / nomine et pro ipso domino duce et comune venetiarum soluerunt prelibatis procuratoribus dictorum magnificorum dominorum comitum / goricie venditoribus confitentibus esse integram et completam solutionem et satisfactionem precij supradicti / in hunc modum videlicet, dederunt, tradiderunt et numerauerunt prelibatis procuratoribus magnificorum dominorum comitum / de Goricia predictorum ducatorum octomillia et quingentos boni auri et iusti ponderis in presencia mei notarij et / testium infrascriptorum in pecunia numerata. Et reliquos Vndecimillia et quingentos ducatos dicti procuratores dictorum / dominorum de Goricia venditorum volentes liberare suprascriptum dominum comitem Nicolaum dominorum comituum de Goricia (precrтана riječ:) / »venditorum«⁴⁶ Vegle modruxie et c. et quemlibet alium habentem partem uel jus in hereditate dicte olim / domine Ane domine comitisse ab obligatione suprascriptorum XI^m V^c ducatorum alias mutuatorum per dictum dominum ducem et / comune venetiarum dicte olim domine Comitisse Ane contenti et confessi fuerunt habuisse et recepisse et sibi solum / et Integerime satisfatum in hunc modum videlicet quod dicti XI^m V^c ducati alias ut prefertur mutuati / pro pignoratione dicti castri Raspurch per dictum dominum ducem et comune ve-

⁴⁶ Pisar »Commemorialia« precrtao je samo riječ »venditorum«. Međutim, trebalo je precrtati sve riječi koje slijede iza riječi »Nicolaum« tj. »dominorum comituum de Goricia venditorum«, jer su inače na tom mjestu bez smisla.

netiarum olim dicte domine Ane comitisse / sorori dictorum dominorum comitum de Goricia ascribantur, et ascripti esse intelligantur, computentur / et computati esse intelligantur in et pro complemento solutionis et satisfactionis tocius dicte quantitatis / dicti pretij XX^m ducatorum. Et ob hoc sindici et procuratores prelibati domini ducis et comunis venetiarum nomine quo / supra fecerunt finem quietationem remissionem et refutationem ac pactum de vltierius non petendo / Nobili et sapienti viro vicecomito Frixono procuratori actori et negotiorum gestori ac nuntio / speciali dicti magnifici domini comitis Nicolaj Vegle Modruxie et c. vt constat instrumento publico scripto / in presenti millesimo et Jnditione die uero vigesimo augusti manu magistri Nicolaj de Vegla quondam Dominici Imperiali / auctoritate notarij et scribe comunis Segne a nobis infrascriptis notarijs viso et lecto recipienti et stipulanti / vice et nomine dicti domini comitis Nicolaj et suorum heredum et successorum, ac nobis notarijs, ut publicis / personis recipienti et stipulanti vice et nomine omnium et singulorum interest uel interesse posset de omni iure et de / omni eo que competebant uel competere poterant prelibato domino duci et comuni venetiarum contra dictum dominum comitem / Nicolaum uel, contra bona ipsius, uel contra bona que fuerunt dicte domine Ane comitisse matris dicti domini / **(list 132 tergo:)** Comitiss Nicolai vigore et occaxione dictorum XI^m V^c ducatorum alias mutuatorum dicte olim domine comitisse Ane pro pignoratione dicti castri / Raspurch. Absoluentes et liberantes dictum dominum comitem Nicolaum eius heredes et bona ac omnia bona que fuerunt / dicte domine Ane Comitisse a dicto debito et ab omnibus ad que occaxione dicti debiti tenebantur per acquilianam stipulationem / precedentem et acceptilationem subsequenter legitime interpositam. Necnon promittentes dicti sindici et procuratores dicti domini ducis / et comunis venetiarum nomine quo supra, dicti procuratores dicti comitis Nicolaj Vegle modruxie et c., procuratorio nomine recipienti et stipulanti et / nobis notarijs ut publicis personis recipienti et stipulanti vice et nomine omnium quorum Interest uel Interesse posset litem uel controuersiam / seu questionem aliquam dicto domino Comiti Nicolao uel eius heredibus uel alicui alij habenti jus uel partem in hereditate / dicte quondam domine Ane comitisse uel eorum heredibus predictorum XI^m V^c ducatorum mutuatorum dicte olim domine ANE comitisse occaxione / per se uel alios de iure uel de facto non Jnferre nec Jnferrenti consentire sed predicta omnia et singula perpetuo firma et rata / habere tenere obseruare et adimplere et non contrafacere uel venire aliqua ratione uel tam de iure nel de facto sub pena dupli dicte / quantitatis pecunie dictorum XI^m V^c ducatorum stipulatione premissa cum refectione damnorum et expensarum litis et caetera et obligatione omnium / bonorum comunis venetiarum et pena soluta uel non predicta omnia et singula firma perdurent. Volentes vero supradicti procuratores / negotiorum gestores et nuntij speciales dictorum magnificorum dominorum comitum de Goricia transfere in prelibatum dominum ducem / et comune Venetiarum corporalem possessionem dicti Castri et dictarum rerum et bonorum omnium

venditorum constituerunt possidentes / praesentialiter possidere precario nomine dictorum dominorum comitum dictum castrum cum omnibus alijs bonis suprascriptis et transtulerunt / in prefatum dominum ducem et comune Venetiarum seu syndicos suos recipientes dicto nomine directum dominium et seu utile uel publicianum / et quodcumque aliud jus reale personale uel mixtum seu irrescriptum omni pleniori forma qua potuerunt ad habendum / tenendum possidendum vendendum alienandum et de predictis venditis faciendi disponendi per eorum arbitrio voluntatis / Nichilominus etiam promittentes dicti procuratores dictorum dominorum comitum de Goricia procuratorio et gestorio nomine quo supra / ad cautelam et ad omnem requisitionem dicti domini ducis et comunis Venetiarum inducere rectorem ducalis domini Venetiarum ad praesens in / dicto castro existentem et quemlibet alium deputandum a dicto domino duce et comune Venetiarum in corporalem possessionem et quidquid predicti / castri et rerum et bonorum venditorum predictorum. Et nichilominus ultra hoc concedentes et promittentes ad cautelam / nominibus quibus supra eisdem emptoribus ut dicti castri et rerum venditarum corporalem possessionem auctoritate propria quincunque / eis libuerit apprehendant. Et si forte dictum castrum et suprascripte res valeret plus pretio suprascripto illud plus in quacunque quantitate / maiori uel minori ascenderet etiam si esset uel dici posset ultra dimidiam iusti pretij dicti procuratores dictorum dominorum comitum / titulo donationis que liberaliter et irrevocabiliter dicitur inter uiuos dederunt cesserunt et transtulerunt dictis sindicis et / procuratoribus dicti domini ducis et comunis Venetiarum et tam de dicto plurj quam etiam de pretio suprascripto ad cautelam eosdem quietauerunt / et liberauerunt et perpetuo absoluerunt Ita quod dictum castrum et res vendite suprascripte remaneant et sint in pleno dominio / et potestate dicti domini ducis et comunis Venetiarum ad habendum tenendum possidendum vendendum alienandum et de dicto / Castro et rebus venditis faciendum et disponendum per eorum arbitrio voluntatis vt etiam supradictum est. Et obligantes dicto nomine dominos comites de Goricia et heredes et successores suos de euictione et super euictione / predictorum castri et rerum ac bonorum venditorum et cuilibet partis eorum tam de jure quam de facto. Necnon promiserunt / dicti venditores nominibus quibus supra dictis sindicis et procuratoribus dicti domini ducis et comunis Venetiarum dictis sindicario / et procuratorio nomine recipientibus et stipulantibus quod ipsi domini comites de Goricia obligando propter hoc se heredes et bona sua omnia / dictum castrum res et bona vendita eidem domino duci et comuni Venetiarum legitime defendent guarentabunt et auctorabunt / et disbrigabunt contra omnem personam ecclesiasticam uel secularem et omnem causam, litem, questionem atque controuersiam ordinariam / et extraordinariam, principalem et prouocatoriam que dicto domino duci et comuni Venetiarum fieret uel moueretur occasione predictorum / quodcumque et quociescumque eis denuntiatum fuisset in se suscipient et transferent et omnem ipsius litis euentum in se / recipient et in causis

supradictis et qualibet eorum perseueranter sistent usque ad finem omnibus ipsorum dominorum comitum / venditorum periculis sumptibus et expensis quod si hec et quodlibet predictorum non fecerint dicti domini comites venditores predicti et sui successores uel heredes aut facere et adimplere neglexerint et propterea contingeret dictum dominum ducem / et comune Venetiarum eiusdem litis seu litium predictarum defensionum subire et supradictorum occaxionum damnum incurere uel expensas / aliquas facere ipsum damnum et dictas expensas ac omne interesse suum ipsi domini comites et sui successores et heredes / reficere et emendare teneantur siue rem uel res, de quibus litis et questio fuerit euici siue non euici contingat / siue quemcumque alium exitum habeat ipsa causa, quia sic inter eos per pactum expressum siue quemcumque alium / exitum habeat ipsa causa dictis nominibus actum extitit et conuentum et ultra hoc solvere et dare at restituere / duplum dicti pretij pene nomine stipulatione promisse qua soluta uel non presens contractus et omnia et singula in eo contenta / nichilominus in suo robore perseuerent. Quam quidem venditionem pretij solutionem conuentionem et pacta / predicta et omnia et singula suprascripta et etiam in presenti instrumeto contenta predicti procuratores dictorum magnificorum dominorum comitum / venditores nomine quo supra promiserunt conueniunt predictis sindicis et procuratoribus dicti domini ducis et comunis Venetiarum stipulantibus et / recipientibus eorum nominibus perpetuo firma, rata et grata habere et tenere attendere facere / et obseruare atque adimplere / et numquam in aliquo defficere uel cessare ullo modo, forma, colore / uel ingenio de iure mel de facto in iudicio siue extra sub pena dupli valoris extimationis castri rerum et bonorum / predictorum venditorum per solemnem stipulationem, in singulis capitulis membris et partibus in solidum promissa, que tociens (list 133 r.) committatur et exigatur ac exigi cum effectu possit quociens in aliquo predictorum fuisset quodlibet contrafactum rato et firme / semper manente presenti contractu et omnibus et singulis in eo contentis cum refectione etiam omnium damnorum, expensarum et / interesse litis et cetera, pro quibus omnibus et singulis suprascriptis predicti procuratores dictorum magnificorum dominorum comitum Goricie / obligauerunt dictis sindicis et procuratoribus dicti domini ducis et comunis Venetiarum eorum nomine stipulantium et recipientium ipsos domines comites et heredes / eorum et successores et omnia et singula bona sua presentia et futura promittentes et constituentes se facturos, seruatuos / et adimplecturos omnia et singula suprascripta Venetiis, Taruisio, Padue, per totam Altinanciam, Marchiam Tusciam et Lombardiam / ac ubicumque locorum et fori et in quolibet, particulariter et in totum locorum distantia uel aliquo alio non obstante Re = / nunciantes beneficio noue constitutionis de pluribus (sic!) et fideiussoribus exceptioni eis non dati, soluti et numerati / pretij exceptioni rei non sic geste, uel aliter geste, priuilegio fori, conditioni debiti et sine causa uel ob iniustam causam / doli mali, deceptioni fraudi et in factum actioni statutis reformationibus prouisionibus et alijs quibuscumque / ordinamentis et consuetudinibus cui-

cunque Ciuitatis, terre et loci legi dicenti, generalem renuntiationem non valere et / omnibus et singulis alijs exceptionibus priuilegijs auxilijs et beneficijs per quas uel que premissis, uel aliquibus / premissorum posset aliquid quodlibet excipi, obici uel opponi. Preterea predictus egregius vir Johannes de Rabatta / capitaneus Goricie suo proprio nomine obligando se heredes et bona sua promisit dictis sindicis et procuratoribus dicti domini ducis / et comunis venetiaram eorum nomine et vice stipulantibus et recipientibus, quod faciet et curabit cum effectu quoniam prefati domini comites Goricie / pro cuilibet eorum patentes literas bullatas bullis suis pendentibus in sufficienti forma aprobabunt ratificabunt / et omologabunt omnia et singula suprascripta et infrascripta contenta in hoc instrumento cum Juramento non veniendi contra predicta / uel aliquid predictorum, nec restitutionem aliquam impetrari pretextu damni modici ex priuilegio minoris etatis / aut damni enormis de Jure comuni, siue cuiuscunque alterius rationis siue cause huic usque ad duos menses / proxime futuros. Quod si dictus egregius vir Johannes de Rabatta non fecerit et curabit cum effectu ut dictum est / Et propterea contigeret dictos emptores expensas aliquas litis et cetera, aut damnum, ac Interesse incureret ipsas / expensas, damnum et Interesse ad Integrum reficiet et persoluet. Ad predicta autem omnia sic conuenta et firmata fuit / continue presens suprascriptus Nobilis et Circumspectus vir Vicecomes Frisonus procurator et negotiorum gestor prelibati Magnifici domini / Comititis Nicolai Vegle Modruxie et cetera habens plenum et sufficiens mandatum ut constat Instrumento publico scripto per / manum sapientis viri Nicolai quondam Dominici de Vegla Imperiali auctoritate notarij, et comunis Segne scribe, die vigesimo / mensis augusti proxime elapsi, a nobis notarijs infrascriptis viso et lecto. Et quia dictus dominus Nicolaus, ut patet suis / patentibus literis et Instrumento publico receperat ducatos XIII^m a dictis dominis Comitibus de Goricia pro qua pecunia erat / obligatum olim dicte Ane matri sue. Et quia dicti Sindici et procuratores dicti domini ducis et comunis Venetiaram sindicario / et procuratorio nomine liberarunt (!) et absoluerunt dominum Comitum Nicolaum Vegle Modruxie et cetera et alios qui / habent Jus, uel de bonis hereditatis quondam domine Ane Comitisse a debito ducatoru XI^m V^c per dominum ducem et comune / Venetiaram pro pignoratione dicti Castri procuratorio nomine supradicto assensit, ratificauit et omologauit (!) suprascriptam venditionem / et emptionem, pretij solutionem et omnia contenta in ea Renuncians nomine quo supra omni Juri quod sibi competit, uel / competere posset in dicto Castro Raspurch, uel in aliqua alia re de superius venditis, uel emptis, uel datis in solutum / cedens et transferens dicto nomine in dictos syndicos et procuratores dicti domini ducis et comunis Venetiaram recipientes et stipulantes nomine quo / supra omnia jura et actiones reales et personales utiles et directas mixtas et ypothecharias ac tacitas et / expressas que competunt uel competere possent dicto domini comiti Nicola in dicto Castro Raspurch et suprascriptis rebus / venditis et emptis uel datis in solutum uel aliqua earum, uel occasione alicuius

eorum faciens nomine quo supra — finem, quietationem, remissionem et refutationem ac pactum de vltterius non petendo dictis sindicis et procuratoribus / dicti domini ducis et comunis Venetiarum recipientibus et stipulantibus ut supra de omni jure et actione et omni eo quod competebat uel / competere poterat uel posset prelibato domino Comiti Nicolao contra dictum dominum ducem et comune Venetiarum et bona sua / vigore et occaxione pignorationis dicti castri Raspurch, de qua superius fit mentio facta alias per olim / dominam Anam comitissam matrem suam dicto domino duci et comuni Venetiarum propter mutuuum ducatorum XI^m V^o de quo supra / fit mentio per acquilianam stipulationem precedentem et acceptilationem subsequentem legitime interpositas / absoluens et liberans dicto nomine predictos syndicos et procuratores dicti domini ducis et comunis Venetiarum dicto nomine recipientes / et stipulantes et eorum bona a restitutione dicti castri Raspurch, et ab omnibus, ad que occaxione dicte pignorationis / dictus dominus dux et comune Venetiarum tenebantur. Insuper promisit dictus procurator dicti domini ducis et comunis Venetiarum⁴⁷ comitis / Nicolai procuratorio nomine quod predictus comes Nicolaus faciet et curabit cum effectu, quod Magnifica domina / Margarita soror sua et filia dicte quondam domine comitisse Ane per suas patentes literas approbabit suprascriptam / venditionem et emptionem, et faciet renunciationem, cessionem, absolutionem, et promissiones suprascriptas et / infrascriptas videlicet illamet forma in qua ipsemet procurator fecit, et facit nomine dicti comitis Nicolai / et etiam magis ampla si esset necesse. Alioquin ipse dominus comes Nicolaus refficiet et persoluet omne / damnum, expensas et Interesse in que, et quas dictus dominus dux, et comunis Venetiarum jncurrerit occaxione predicta. / Jtem Jurauit dictus procurator nomine quo supra, quod dictus dominus comes Nicolaus nullo unquam tempore veniet contra predicta (list 133 tergo:) et infrascripta uel aliquod predictorum, nec restitutionem aliquam jmpetrabit pretextu damni modici ex priuilegio minoris / etatis, aut damni enormis, de jure comuni siue cuiuscunque alterius rationis siue cause. Et interrogatus dictus procurator a me / notario, respondit nomine quo supra, quod dictus comes Nicolaus non habebat curatorem. Quam quidem approbationem / cessionem, absolutionem, et promissiones suprascriptas dictus procurator dicti domini comitis Nicolai nomine quo supra promisit dictis / sindicis et procuratoribus dicti domini ducis et comunis Venetiarum perpetuo habere firma, rata, et grata habere et tenere attendere et / obseruare et adimplere, et in nullo contrafacere uel venire, de jure uel de facto, nec aliquam litem, uel controuersiam / dicto domino duci et comuni Venetiarum per se uel alium jnferre uel inferenti consentire causa uel occaxione alicuius contenta in hoc / Jnstrumento uel alia quacumque causa, sub pena dupli valoris dicti castri Raspurch, et

⁴⁷ Prethodne riječi: »ducis et comunis Venetiarum« suviše su na tom mjestu. Vjerojatno je to pogreška pisara »Commemoriala«.

rerum venditarum stipulatione premissa / que pena tocies committatur, et exigi possit quociens in supradictis uel aliquo supradictorum fuerit contrafactum que / pena soluta uel non nichilominus predicta omnia et singula firma perdurant. Jtem refficere omnia et singula / damna expensas et jnteresse litis et cetera pro quibus omnibus et singulis firmiter obseruandis, et adimplendis / dictus procurator dicti comitis Nicolai nomine procuratorio obligauit dictis sindicis et procuratoribus dicti domini ducis et comunis Venetiarum / recipientibus et stipulantibus dictum dominum comitem Nicolaum heredes successores et omnia bona dicti domini comitis Nicolai / mobilia et immobilia presentia et futura. Preterea voluerunt dicti contrahentes quod de predictis conficiantur per nos / notarios infrascriptos et quemlibet nostrorum vnum et plura instrumenta secundum quod fuerit opportunum. / Actum Venetiis in Riualto in Camera Camerariorum comunis Venetiarum presentibus sapientibus et circumspcctis viris nobili / viro domino Nicolao Fuscari Ciue Venetiarum, ser Gasparo de la valona de pisis, ser Johannem de broylo quondam ser / desiderati ciue Venetiarum, Sapienti Viro Magistro Nicolao de Vegla cancellario ciuitatis segne, Nobili Viro / ser Nicolao Lambardo de Venetiis, sapiente Viro ser Petro de garzonibus scriba camerariorum comunis Venetiarum, ser / Nicolao de tamazochis de florentia, ser Johanne Paulj de florentia, ser Vmiano Vgolinj de Pretorio, ser Antonio / de berto de Venetiis, et alijs.

Riassunto

Con i testi precedenti »Frammenti dell'urbario di Rašpor dell'inizio del XV secolo« e »L'urbario di Rašpor del 1385« (recte: 1394) l'autore ha voluto contribuire a una maggiore conoscenza delle condizioni economiche del Carso di Rašpor. Pubblicando il contratto del 4 giugno 1402, con il quale i conti di Gorizia vendevano a Venezia Rašpor, il borgo e la tenuta feudale, l'A. intende indicare l'importanza politica e internazionale ricoperta dalla fortezza a quell'epoca.

Nel contempo, con l'esposizione del documento l'A. denuncia le lacune presenti nelle raccolte di testimonianze originali finora pubblicate. Proprio perché all'oscuro sul documento pubblicato appena adesso per la prima volta nella sua interezza, molti storici sono infatti incorsi in grossolani errori.

Nell'introduzione l'A. rivela in breve come questo trattato avesse coronato i tentativi di Venezia per impossessarsi della fortezza di Rašpor, dal senato della città lagunare chiamata »clavis totius Istriae«.